

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 31 marca 2020 roku, sygn. akt I C 1056/19, Sąd Rejonowy dla Łodzi- Śródmieścia w Łodzi w sprawie z powództwa M. F. przeciwko (...) Spółce jawnej z siedzibą w Ł., o zapłatę:

zasądził od (...) Spółki jawnej z siedzibą w Ł. na rzecz M. F. kwotę 12.127,79 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot :

a) 3.970,29 zł od dnia 17 czerwca 2019 roku do dnia zapłaty;

a) 8.157,50 zł od dnia 28 stycznia 2020 roku do dnia zapłaty;

1. oddalił powództwo w pozostałej części;

2. zasądził od (...) Spółki jawnej z siedzibą w Ł. na rzecz M. F. kwotę 4.235 zł tytułem kosztów procesu.

Apelację od wskazanego orzeczenia wniosła strona pozwana, zaskarżając pkt 1 i 3 wyroku w całości.

Zaskarżonemu orzeczeniu skarżący zarzucił naruszenie:

przepisów postępowania tj. art. 233 § 1 kodeksu postępowania cywilnego poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów wskutek braku wszechstronnej analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, bezkrytycznego uznania zeznań powoda za wiarygodne w całości i wyciągnięcia sprzecznych z doświadczeniem życiowym i niedających się logicznie uzasadnić wniosków oraz art. 891² k.p.c., art. 889² k.p.c., art. 837 k.p.c. i art. 824 § 1 pkt. 6 k.p.c. a w konsekwencji ustalenie niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, iż :

M. F. w toku rozmów z pełnomocnikiem wierzyciela, a także w

wiadomościach e- mail z dni 8 i 11 stycznia 2019 r. przekazał pełnomocnikowi wierzyciela i wierzycielowi informacje, iż nabył spadek po zmarłym dłużniku z dobrodziejstwem inwentarza i że wartość czystej masy spadkowej wynosi 3.975,74 zł,

spadkobiercy A. F. (1) dokonali spłaty wszystkich długów spadkowych

ujawnionych w spisie inwentarza z dnia 10 marca 2014 r.,

do chwili wszczęcia egzekucji przez pozwanego spadkobiercy A. F. (1) zaspokoili

wymienionych w spisie inwentarza wierzycieli spadkowych do kwoty 87.734,26 zł i do wyczerpania stanu czynnego spadku pozostawała jedynie kwota 3.975,74 zł w sytuacji, gdy z dokumentów załączonych w toku postępowania egzekucyjnego do wniosku z dnia 7 stycznia 2019 r. wynika, iż spadkobiercy A. F. (1) zaspokoili ujawnione w spisie długi maksymalnie do kwoty 23.796,81 zł, zaś z dokumentów załączonych do pozwu, iż uczynili to do kwoty 69.411,28 zł,

znajdujące się na wspólnym rachunku bankowym małżonków M. F. i E.

F. środki w części w jakiej pochodziły z majątku odrębnego E. F. zostały zajęte bezpodstawnie,

E. F. przysługiwała wierzytelność wobec pozwanego w kwocie 8.157,50 zł z

tytułu bezpodstawnego zajęcia środków finansowych w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Skierniewicach - A. L. pod sygn. akt Km 1242/18,

wskutek umowy przelewu wierzytelności z dnia 2 grudnia 2019 r. zawartej pomiędzy

E. F. i M. F. na M. F. przesłała wierzytelność E. F. wobec spółki (...) z/s w Ł. w kwocie 8.157,50 zł,

wzbogaconym, w rozumieniu art. 405-410 Kodeksu cywilnego, wskutek

wyegzekwowania w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko M. F. i T. F. z rachunku bankowego małżonków M. F. i E. F. środków pochodzących w części z majątku odrębnego E. F. jest wierzyciel M. F. na rzecz którego było prowadzone to postępowanie egzekucyjne tj. spółka (...) sp. j. z/s w Ł.,

małżonkowie M. F. i E. F. w toku postępowania egzekucyjnego

prowadzonego przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Skierniewicach - A. L. pod sygn. akt Km 1242/18 spełnili, w rozumieniu art. 410 § 2 Kodeksu cywilnego, świadczenie na rzecz pozwanego,

do zajęć rachunków bankowych dochodziło wielokrotnie tj. w dniach 8.01.2019 r., 9

stycznia 2019 r. i 18 stycznia 2019 w sytuacji, gdy dokonano tylko jednego zajęcia rachunków bankowych powoda i miało to miejsce w dniu 4 stycznia 2019 r.

spółka (...)j. uzyskała kosztem M. F. i E.

F. bezpodstawnie korzyść w kwocie 12.127,79 zł pomimo tego, iż przysporzenie to było skutkiem wykonania w toku postępowania egzekucyjnego tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonych w klauzulę wykonalności w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 27.07.2009 r. Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej, Wydział I Cywilny (sygn. akt I Nc 1401/09) wraz z postanowieniem referendarza sądowego w Sądzie Rejonowym w B. z dnia 21.11.2018 r. (sygn. akt I Co 2367/18), który nigdy nie został pozbawiony wykonalności, a stanowiący jego podstawę tytuł egzekucyjny nigdy nie został uchylony, ani zmieniony,

a także nie ustalenie faktów, iż:

M. F. w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez Komornika

Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Skierniewicach A. L. pod sygn. akt Km 1242/18 nie powołał się skutecznie tj. w sposób zgodny z art. 837 Kodeksu postępowania cywilnego w związku z art. 1031 § 2 Kodeksu cywilnego na ograniczenie jego odpowiedzialności za długi spadkowe po A. F. (1),

spadkobiercy A. F. (1) przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego

prowadzonego przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Skierniewicach - A. L. pod sygn. akt Km 1242/18 zaspokoili ujawnione w spisie inwentarza długi spadkowe maksymalnie do kwoty 69.411,28 zł.

1. przepisów prawa materialnego tj.:

- art. 410 § 2 Kodeksu cywilnego poprzez jego zastosowanie w ustalonym w sprawie

stanie faktycznym i uznanie, iż wyegzekwowanie świadczenia ponad stan czynny spadku, pomimo nie powołania się przez dłużnika na ograniczenie odpowiedzialności w trybie art. 837 k.p.c. stanowi nienależne świadczenie w rozumieniu tegoż przepisu,

- art. 410 § 2 Kodeksu cywilnego poprzez uznanie, iż w rozumieniu tego przepisu ściągnięcie długu w toku postępowania egzekucyjnego jest efektem spełnienia świadczenia przez osobę z majątku której organ egzekucyjny uzyskał środki na pokrycie stwierdzonej tytułem wykonawczym wierzytelności,

- art. 1031 § 2 Kodeksu cywilnego w związku z art. 405 i 410 Kodeksu cywilnego poprzez przyjęcie, iż faktyczne wyczerpanie odpowiedzialności za długi spadkowe powoduje skutek równoważny z wygaśnięciem zobowiązania czy odpadnięciem podstawy świadczenia,

- art. 1031 § 2 Kodeksu cywilnego w związku z art. 837 Kodeksu postępowania cywilnego poprzez przyjęcie, iż korzystne dla dłużnika skutki odpadnięcia jego odpowiedzialności za dany dług spadkowy mogą się zmaterializować bez konieczności powołania się przez spadkobiercę we właściwym czasie i trybie na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe i bez konieczności wykazania braku odpowiedzialności za dany dług w toku postępowania egzekucyjnego,

- art. 1031 § 2 Kodeksu cywilnego, poprzez przyjęcie iż odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe jest ograniczona do "czystej masy spadkowej", a nie do wartości "stanu czynnego spadku",

- art. 509 Kodeksu cywilnego poprzez jego zastosowanie w ustalonym w sprawie stanie faktycznym i dokonanie takiej jego wykładni, iż nawet gdy umowa przelewu wierzytelności nie określa stosunku zobowiązaniowego z którego wierzytelność miałaby wynikać, to jednak powstaje skutek w postaci przeniesienia takiej nieskonkretyzowanej wierzytelności z cedenta na cesjonariusza.

W konsekwencji podniesionych zarzutów apelujący wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania według norm prawem przepisanych. Ponadto apelujący wniósł o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego według norm prawem przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o oddalenie w całości apelacji pozwanej oraz pominięcie dokumentów złożonych do apelacji w trybie art. 235² k.p.c., z uwagi na brak zawarcia w apelacji stosownych wniosków dowodowych. Ponadto powód złożył wniosek o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy zważył:

Apelacja jako bezzasadna podlegała oddaleniu.

Wstępnie należy odnotować, że ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy w zakresie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu (art. 227 k.p.c.) nie są obarczone błędem i znajdują oparcie w materiale dowodowym zgromadzonym w toku postępowania. Sąd Okręgowy przyjmuje zatem wskazane ustalenia za własne, bez potrzeby ich ponownego przytaczania.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. należy uznać za nietrafny w sytuacji, gdy ocena materiału dowodowego dokonana została przez Sąd I instancji w zgodzie z dyrektywami wskazanymi w przywołanej normie prawnej.

W ramach opisanego zarzutu procesowego, pozwany wskazał, że w jego ocenie Sąd I instancji błędnie ustalił, że M. F. w toku rozmów z pełnomocnikiem wierzyciela, a także w wiadomościach e-mail z dnia 8 i 11 stycznia 2019 r. przekazał pełnomocnikowi wierzyciela i wierzycielowi informacje, iż nabył spadek po zmarłym dłużniku z dobrodziejstwem inwentarza i że wartość czystej masy spadkowej wynosi 3.975,74 zł. Z załączonych do sprawy wydruków wiadomości e-mail wynika, iż rzeczywiście w korespondencji z dnia 8 stycznia 2019 roku powód nie zawarł żadnych informacji na temat nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza bądź o wartości czystej masy spadkowej, zatem w tym zakresie należało przyznać pozwanemu rację. Jednakże badając treść wiadomości z dnia 11 stycznia 2019 roku trzeba zauważyć, iż zawarte w niej informacje dawały podstawę do przyjęcia, iż powód powołał się na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe oraz wskazał konkretną kwotę, do jakiej tę odpowiedzialność ponosi. Jednocześnie należy mieć na uwadze, iż powód działał samodzielnie, jako konsument, bez pomocy fachowego pełnomocnika, dlatego wolno przyjąć, że niezajomość odpowiedniej terminologii prawniczej nie dyskwalifikowała jego wypowiedzi w zakresie skutków prawnych, jeśli zważy się na kontekst przekazywanej informacji. Innymi słowy, przekazane przez powoda

informacje winny co najmniej wzbudzić wątpliwości pozwanego w zakresie prowadzonej egzekucji. Tymczasem pozwany, występujący w sprawie jako profesjonalista w obrocie oraz reprezentowany przez fachowego pełnomocnika, w odpowiedzi na wiadomość e-mail ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że ze znanych pozwanemu dokumentów urzędowych nie wynika, by odpowiedzialność powoda za długi A. F. (1) była ograniczona i oczekiwał propozycji spłaty długu. Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, iż w sprawie prawidłowo ustalono, że choć powód w korespondencji z dnia 11 stycznia 2019 roku nie używał odpowiedniej terminologii i nie przedstawił dokumentu poświadczającego ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe, jej treść daje podstawy do przyjęcia, iż doszło do powiadomienia pozwanego o ograniczeniu odpowiedzialności oraz kwoty tej odpowiedzialności.

Wbrew twierdzeniom pozwanego, przedstawione przez stronę powodową dokumenty pozwalają na przyjęcie, iż spadkobiercy A. F. (2) spłacili całość długów ujętych w spisie inwentarza, zatem o łącznej wartości 87.734,26 złotych. Kwestionowanie przez pozwanego wskazanej okoliczności nie ma żadnego oparcia w zebranych materiale dowodowym. Powód wykazał spłatę wszystkich długów spadkowych poprzez dowód z zeznań E. F. oraz zaświadczeń wydanych przez wierzycieli ujętych w spisie inwentarza. Tymczasem twierdzenia pozwanego stanowią jedynie polemikę z prawidłowo dokonаныmi ustaleniami i nie poparte żadnymi dowodami spekulacje.

Sąd Okręgowy, wbrew stanowisku apelującego, podziela pogląd wyrażony przez Sąd Rejonowy, iż środki znajdujące się na wspólnym rachunku bankowym małżonków M. F. i E. F., w części, w jakiej pochodziły z majątku odrębnego E. F. zostały zajęte bezpodstawnie. W pierwszej kolejności należy wskazać, że pozwanemu nie przysługiwała żadna wierzytelność wobec E. F.. Pozwany dochodził roszczenia przysługującego mu wobec A. F. (1), a następnie wobec jej spadkobierców. Tymczasem E. F. nie była spadkobiercą A. F. (1) i już z tego względu zajęcie należących do jej majątku osobistego środków należało uznać za bezprawne i bezpodstawnie. Co prawda art. 891² k.p.c. przewiduje możliwość prowadzenia egzekucji z rachunku wspólnego małżonków, jednak przepis ten stosuje się do małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej. Do małżonków posiadających rozdzielność majątkową stosuje się natomiast art. 891¹ k.p.c. W myśl tego przepisu na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko dłużnikowi można zająć wierzytelność z rachunku wspólnego prowadzonego dla dłużnika i osób trzecich. Dalsze czynności egzekucyjne będą prowadzone do udziału przypadającego dłużnikowi w rachunku wspólnym stosownie do treści umowy rachunku bankowego, którą dłużnik jest obowiązany przedłożyć komornikowi w terminie tygodnia od daty zajęcia. Przepisy o wyjawieniu majątku stosuje się odpowiednio. Jeżeli umowa nie określa udziału w rachunku wspólnym albo gdy dłużnik nie przedłoży umowy, domniemywa się, że udziały są równe. Po ustaleniu udziału dłużnika zwalnia się pozostałe udziały od egzekucji. Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, iż nawet w przypadku nieprzedłożenia przez dłużnika umowy i uznania, iż udziały w rachunku wspólnym są równe, zajęciu nie powinny podlegać środki, które w przeważającej części należały do E. F.. Niemniej, w niniejszej sprawie pozwanemu przysługiwała wierzytelność jedynie do kwoty 3.975,74 zł, zatem wszystkie środki zajęte ponad tę kwotę, w tym w całości należące do E. F. stanowiły nienależne świadczenie.

Skoro zatem pozwany otrzymał środki należące do E. F. nie mając ku temu podstawy prawnej, E. F. przysługiwało roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia, które mogło być przedmiotem cesji (art. 509 k.c.). Wbrew twierdzeniom apelującego, w chwili zawierania umowy cesji, wierzytelność przysługująca E. F. już istniała, bowiem należące do niej środki zostały wcześniej wyegzekwowane i przekazane wierzycielowi. Umowa zawierała wszystkie niezbędne elementy, w tym w sposób szczegółowy opis wierzytelności, który nie pozostawiał żadnych wątpliwości co do jej zakresu. Nie można czynić stronom umowy zarzutu, iż formułując zakres wierzytelności nie posłużyły się językiem prawnym bądź prawniczym, gdyż strony nie są profesjonalistami w obrocie.

Pozwana uzyskała bezpodstawnie korzyść od M. F. i E. F. w kwocie 12.127,79 zł. Apelujący ma rację, wskazując, że nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 27.07.2009 r. Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej, Wydział I Cywilny (sygn. akt I Nc 1401/09) wraz z postanowieniem referendarza sądowego w Sądzie Rejonowym w B. z dnia 21.11.2018 r. (sygn. akt I Co 2367/18) o nadaniu klauzuli wykonalności nigdy nie został pozbawiony wykonalności, a stanowiący jego podstawę tytuł wykonawczy nigdy nie został uchylony ani zmieniony, jednakże należy podkreślić, iż w wyniku wydania postanowienia z dnia 21 lutego 2019 roku przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej w sprawie I Co 243/19

zmieniającego postanowienie referendarza sądowego w Sądzie Rejonowym w Bielsku- Białej z dnia 21 listopada 2018 roku, doszło do istotnej zmiany dotyczącej klauzuli wykonalności. Sąd bowiem zastrzegł prawo spadkobierców A. F. (1) do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku. Mając na uwadze, iż w chwili wydania przedmiotowego postanowienia doszło już do wyegzekwowania całości wierzytelności przysługującej pozwanemu, zatem skorzystanie przez M. F. z przysługujących uprawnień nie było możliwe z trybie przewidzianym w przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

Wbrew twierdzeniom apelującego, powód nie miał możliwości powołania się na ograniczenie jego odpowiedzialności za długi spadkowe po A. F. (1) na podstawie art. 837 k.p.c. Według tej regulacji, dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Powód został pozbawiony tej możliwości, gdyż w tytule wykonawczym ograniczenie nie zostało zastrzeżone. Jednocześnie należy nadmienić, iż powód nie miał żadnego wpływu na treść tytułu wykonawczego, gdyż nie miał wiedzy o toczącym się postępowaniu klauzulowym i nie mógł zgłosić w nim faktu dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza. M. F. o istniejącej wierzytelności i tytule wykonawczym dowiedział się w wyniku zajęcia rachunku bankowego, a od chwili rozmowy z komornikiem sądowym prowadzącym postępowanie i przedstawicielem wierzyciela do czasu zakończenia postępowania egzekucyjnego minęło zaledwie 8 dni, zatem możliwości działania powoda w tak krótkim czasie były znacznie ograniczone.

Wobec wyżej wskazanej argumentacji należało stwierdzić, że stawiany przez skarżącego zarzut naruszenia dyspozycji art. 233 § 1 k.p.c. jest nietrafny.

Odnosząc się do zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego, odnotować należy niezasadność zarzutu naruszenia art. 410 § 2 k.c.

W ocenie Sądu odwoławczego nie budzi wątpliwości, że nienależne świadczenie następuje nie tylko w wyniku zachowania się dłużnika, ale także w rezultacie wyegzekwowania świadczenia w toku postępowania egzekucyjnego (por. wyrok SN z dnia 27 czerwca 2002 r., IV CKN 1166/00, OSNC 2003/6/90). Niezależnie od powyższego należy wskazać, że spełnienie świadczenia nie nastąpiło dobrowolnie, lecz w drodze przymusu. Zgodnie z treścią art. 411 pkt 1 k.c. nie można żądać zwrotu świadczenia: jeżeli spełniający świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany, chyba że spełnienie świadczenia nastąpiło z zastrzeżeniem zwrotu albo w celu uniknięcia przymusu lub w wykonaniu nieważnej czynności prawnej. Jak wskazuje się w judykaturze na gruncie tego przepisu pojęcie przymusu musi być rozumiane w sposób szeroki, jako wszelka postać nacisku, wyłączająca dobrowolne spełnienie świadczenia, bowiem nie można zapominać, że i w tym przypadku solvens doprowadza do swego zubożenia nie dlatego, że świadczy także na wypadek nieistnienia zobowiązania, ale w zamiarze realizacji ochrony swych interesów. Działanie pod przymusem oznacza także działanie pod naciskiem okoliczności (por. wyrok SN z 17 stycznia 1958 r., I CR 560/57, Zb. Orz. 1958, Nr 3, poz. 82; uchwała SN z 19 grudnia 1972 r., III CZP 57/71, OSN 1973, Nr 3, poz. 37; wyrok SA w Warszawie z dnia 9 maja 2013 r., VI ACA 1379/12, L.), przy czym mogą to być okoliczności zarówno natury faktycznej, jak i prawnej. Niewątpliwie ewentualne spełnienie świadczenia w toku egzekucji przez osobę, która w chwili przymusowej egzekucji nie była zobowiązana względem wierzyciela egzekwującego, należy traktować jako świadczenie nienależne w rozumieniu przepisu art. 410 § 2 k.c.

Jak już wyżej zasygnalizowano, powód nie miał możliwości powołania się na ograniczenie swojej odpowiedzialności za długi spadkowe na podstawie art. 837 k.p.c. Ograniczenie to nie zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym, zatem powód został pozbawiony możliwości skorzystania z drogi przewidzianej tą regulacją. Brak zastrzeżenia nie był jednocześnie spowodowany zawinionym działaniem bądź zaniechaniem dłużnika, gdyż nie brał w postępowaniu klauzulowym udziału i nie miał żadnego wpływu na treść tytułu wykonawczego. W tej sytuacji nie można przyjąć, iż dłużnik zostanie całkowicie pozbawiony możliwości dochodzenia swoich praw. Należy bowiem wskazać, iż świadczenie zostało wyegzekwowane i wzbogaciło wierzyciela, podczas gdy dłużnik przymusowo spełnił świadczenie nie mając możliwości jego zmniejszenia mimo przysługujących mu do tego praw.

Kwestie odpowiedzialności za długi spadkowe normuje artykuł 1031 k.c., przy czym dla określenia zakresu odpowiedzialności powoda za długi spadkowe po A. F. (1) znaczenie ma treść art. 1031 § 2 k.c., zgodnie z którym w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku. Powyższe ograniczenie odpowiedzialności odpada jedynie wówczas, gdy spadkobierca podstępnie pominął w wykazie inwentarza lub podstępnie nie podał do spisu inwentarza przedmiotów należących do spadku lub przedmiotów zapisów windykacyjnych albo podstępnie uwzględnił w wykazie inwentarza lub podstępnie podał do spisu inwentarza nieistniejące długi, co nie znajdzie zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy. Ograniczenie odpowiedzialności do wartości stanu czynnego spadku, o którym mowa w art. 1031 § 2 k.c. jest określane jako odpowiedzialność pro viribus hereditatis. Spadkobierca odpowiada całym swoim majątkiem (spadkowym i osobistym), ale tylko do określonej wartości. Wyczerpanie sumy wyznaczającej granice odpowiedzialności pro viribus hereditatis w zasadzie zwalnia spadkobiercę od dalszej odpowiedzialności (por. Skowrońska-Bocian E. Komentarz „Odpowiedzialność za długi spadkowe”).

Powyższe uregulowania wyznaczają materialnoprawną podstawę i zakres odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe. Czym innym od zakresu tej odpowiedzialności jest zaś kwestia instrumentów prawnych, jakimi może posłużyć się spadkobierca, aby skutecznie zapobiec wyegzekwowaniu z jego majątku należności, przekraczającej zakres jego odpowiedzialności. Wybór określonego środka obrony zależy niewątpliwie od etapu postępowania przeciwko spadkobiercy.

Pierwszym z nich jest norma z art. 319 k.p.c., który stanowi, że jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo, zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności (por. wyrok SN z dnia 28 czerwca 1977 r., III CRN 102/77, LEX nr 7959). Należy przyjąć, że zaprezentowany przez Sąd Najwyższy pogląd odnosi się obecnie także do wysokości stanu czynnego spadku ustalonego w wykazie inwentarza, zaś zastrzeżenie zawarte w wyroku na podstawie art. 319 k.p.c., ma na celu zapewnienie pozwanemu prawa do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Artykuł 319 k.p.c. nie ma zastosowania wówczas, gdy istnieją uzasadnione podstawy do przyjęcia, że wartość przedmiotów jest znacznie wyższa od kwoty zasądzonej z tytułu odpowiedzialności; wówczas nie wchodzi w grę potrzeba tego rodzaju ochrony dłużnika. Gdyby jednak potrzeba ta powstała później, już po wydaniu wyroku, istnieje jeszcze możliwość zastosowania art. 792 k.p.c., którego znaczenie jest z punktu widzenia art. 837 k.p.c. takie samo jak art. 319 k.p.c. (wyrok SN z dnia 5 listopada 1971 r., II CR 354/71, LEX nr 7009). O ile sąd rozpoznający sprawę takie zastrzeżenie „może” zawrzeć w tytule egzekucyjnym (art. 319), o tyle sąd w postępowaniu klauzulowym, jeśli takiego zastrzeżenia brakuje w tytule egzekucyjnym, jest do tego zobligowany z urzędu, na co wskazuje kategoryczne sformułowanie art. 792 k.p.c. Jak wynika z akt postępowania o sygn. I Co 2367/18, wierzyciel wystąpił o nadanie klauzuli wykonalności bez ograniczenia zakresu odpowiedzialności spadkobiercy, zaś referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w B. w całości uwzględnił jego wnioski.

Nie ulega wątpliwości, że w sytuacji, gdy wierzyciel uzyskał tytuł egzekucyjny, a dłużnik nabył spadek z dobrodziejstwem inwentarza, może on także przeciwstawiać się akcji wierzyciela, wnosząc zażalenie na postanowienie sądu o nadaniu klauzuli wykonalności. Zgodnie bowiem z art. 792 k.p.c., jeżeli następca ponosi odpowiedzialność tylko z określonych przedmiotów albo do wysokości ich wartości, należy w klauzuli wykonalności zastrzec mu prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną odpowiedzialność, o ile prawo to nie jest zastrzeżone już w tytule egzekucyjnym.

Z kolei niezamieszczenie w klauzuli wykonalności zastrzeżenia o ograniczonej odpowiedzialności uprawnia następcę prawnego do wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym (art. 840 § 1 pkt 1), które powinno być oparte na zaprzeczeniu osobistej odpowiedzialności dłużnika. Z ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, zapoczątkowanego wyrokiem z dnia 20 stycznia 1978 r. sygn. akt III CRN 310/77), wynika jednocześnie, że powództwo przeciwegzekucyjne przewidziane w art. 840 k.p.c. nie jest dopuszczalne po wykonaniu tytułu wykonawczego.

Nie zamyka to jednak ostatecznie powodowi możliwości dochodzenia swych uprawnień w postępowaniu o zwrot wyegzekwowanego świadczenia, które było nienależne w świetle przepisów prawa materialnego.

Sąd Okręgowy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2015 r. (IV CSK 272/14), w którym stwierdzono, że przedmiot i cel powództwa przeciwegzekucyjnego oraz roszczenia o zwrot wyegzekwowanego świadczenia są różne. Przedmiotem sporu przy powództwie opozycyjnym jest wykonalność wyroku i wystąpienie zdarzeń stanowiących jego przesłanki wymienione w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. W razie uwzględnienia tego powództwa, w tym zakresie nie może być już prowadzona egzekucja. Natomiast w postępowaniu o zwrot niesłusznie ściągniętego świadczenia, przedmiotem postępowania jest np. określona kwota, a nie pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego. W tym postępowaniu wykonalność tytułu wykonawczego nie ma prejudycjalnego znaczenia, gdyż w tym wypadku sąd nie bada tej kwestii, ale fakt wystąpienia zdarzenia, którego skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania przed jego wyegzekwowaniem, czy też ze względu na niemożność jego spełnienia wbrew woli dłużnika.

Należy podkreślić, że niezależnie od przysługujących spadkobiercy, a wspomnianych wyżej środków ochrony przed roszczeniami wierzyciela spadkodawcy oraz skorzystania z nich przez dłużnika, o zakresie jego odpowiedzialności każdorazowo rozstrzygają przepisy prawa materialnego, w tym norma z art. 1031 k.c.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 20 lutego 2014 r. (I CSK 264/13) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że ocena, jak daleko sięga odpowiedzialność dłużnika, następuje w oparciu o przepisy materialnoprawne, limitujące jego obowiązki. W wypadku spadkobiercy ponoszącego odpowiedzialność za długi spadkowe z dobrodziejstwem inwentarza będą to przepisy art. 1031 i 1032 k.c. Jeżeli natomiast świadczenie zostało już wyegzekwowane, ocena czy świadczenie nie wykraczało poza zakres odpowiedzialności dłużnika nastąpić może w drodze postępowania o jego zwrot jako świadczenia nienależnego. Jednak i wówczas ocena, jak kształtuje się ograniczenie odpowiedzialności dłużnika następuje przy zastosowaniu przepisów prawa materialnego.

Oznacza to, że przeprowadzenie skutecznej egzekucji w stosunku do dłużnika ponad zakres jego odpowiedzialności limitowanej przepisem art. 1031 § 2 k.c., musi być rozpatrywane w kategoriach bezpodstawnego wzbogacenia wierzyciela w relacji do tego dłużnika. Jeżeli przesunięcie majątkowe przybrało formę świadczenia, właściwym punktem odniesienia pozostają przepisy o nienależnym świadczeniu (art. 410 k.c.), stanowiące o szczególnym przypadku bezpodstawnego wzbogacenia, o którym mowa w art. 405-409 k.c.

Należy zgodzić się z Sądem Rejonowym, że wyegzekwowaną należność ponad stan czynny spadku, traktować należy jako świadczenie nienależne, pomimo, iż spadkodawca był zobowiązany do zapłaty, poddając się przy tym egzekucji w trybie art. 777 k.p.c.

Zgodnie z art. 405 k.c. kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości. Jednolicie przyjmuje się, że zobowiązanie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia powstaje w razie spełnienia następujących przesłanek: wzbogacenia, zubożenia, związku między wzbogaceniem i zubożeniem oraz braku podstawy prawnej wzbogacenia (np. A. O. (w:) (...)..., t. 3, cz. 1, red. Z. R., s. 478; E. Ł., Bezpodstawne..., s. 63, 65; K. M. (w:) Kodeks..., t. 1, red. M. G., 2016, komentarz do art. 405, nb 6; w orzecznictwie np. wyrok SN z dnia 26 stycznia 2000 r., III CKN 542/98, LEX nr 52734; wyrok SN z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 507/00, OSP 2002, z. 1, poz. 3, z glosą M. N. oraz glosą M. P.-S., OSP 2002, z. 11, poz. 140; wyrok SN z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 786/00, LEX nr 54363; wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., IV CK 91/05, LEX nr 187116; wyrok SN z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 152/07, LEX nr 465613

Pojęcie korzyści majątkowej (wzbogacenia) jest rozumiane szeroko. Musi jednak chodzić o korzyść, która ma charakter majątkowy (A. Ohanowicz (w:) System..., t. 3, cz. 1, red. Z. Radwański, s. 479; P. Mostowik (w:) System..., t. 6, red. A. Olejniczak, 2014, s. 256; P. Książak (w:) Kodeks cywilny..., t. 3A, red. K. Osajda, 2017, kom. do art. 405, pkt 74 i n.; K. Mularski (w:) Kodeks..., t. 1, red. M. Gutowski, 2016, komentarz do art. 405, nb 11). Korzyścią majątkową jest przede wszystkim zwiększenie aktywów, a więc nabycie prawa majątkowego, np. własności, w tym sumy pieniężnej.

Zubożenie może polegać na tym, że określona korzyść majątkowa wyszła z majątkuubożonego i przeszła do majątku wzbogaconego (bezpośrednie przesunięcie), lecz także na tym, iż korzyść nie weszła do majątkuubożonego (J. Pietrzykowski (w:) Kodeks..., t. 2, red. J. Ignatowicz, s. 957; A. Ohanowicz (w:) System..., t. 3, cz. 1, red. Z. Radwański, s. 482; W. Dubis (w:) Kodeks..., red. E. Gniewek, P. Machnikowski, 2017, komentarz do art. 405, nb 3; powołany już wyrok SN z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 152/07; por. wyrok z dnia 20 lipca 2007 r., I CSK 105/07, LEX nr 287769; zob. też wyrok SN z dnia 14 stycznia 2010 r., IV CSK 274/09, LEX nr 677778; wyrok SN z dnia 25 października 2012 r., I CSK 139/12, IC 2013, nr 12, s. 40, z omówieniem M. Bączyka, Przegląd orzecznictwa, M.Pr.Bank. 2013, nr 10, s. 48).

Przesłanką powstania zobowiązania z bezpodstawnego wzbogacenia jest także związek międzyubożeniem a wzbogaceniem.

W tym kontekście uzyskanie przez pozwanego w wyniku egzekucji komorniczej z rachunku powoda kwoty 3.970,29 zł i 8.157,50 zł, ponad wszelką wątpliwość może być zakwalifikowane jako przesunięcie majątkowe powodujące przysporzenie pozwanego kosztem majątku powoda, które nastąpiło bez podstawy prawnej, skoro powód odpowiadał względem pozwanego wyłącznie do wysokości czynnej masy spadku ostatecznie ustalonej w spisie inwentarza spadku.

Wbrew odmiennemu zapatrywaniu apelującego, omawiany przypadek wpisuje się w definicję instytucji bezpodstawnego wzbogacenia, które przybrało postać nienależnego świadczenia.

Zważywszy, że w relacji pomiędzy powodem a pozwanym, świadczenie od samego początku miało w przeważającej części charakter świadczenia nienależnego z uwagi na przysługujące powodowi ograniczenie jego odpowiedzialności do wysokości czynnej masy spadku, to pomimo, iż przysługujące powodowi środki ochrony, konieczne do zapobieżenia nieuzasadnionemu przesunięciu, nie zostały przez niego w odpowiednim czasie wykorzystane, nie oznacza to, że po zakończeniu postępowania egzekucyjnego, powód nie dysponował już żadnymi możliwościami przywrócenia stanu zgodnego z prawem. Takim środkiem ochrony było w tym przypadku roszczenie o zapłatę, wywodzone z art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c., którego celem jest odwrócenie skutków wynikających z wyegzekwowania świadczenia ponad zakres odpowiedzialności powoda wynikający z art. 1031 k.c.

Skoro zatem odpowiedzialność powoda i pozostałych spadkobierców była ograniczona do stanu czynnego spadku, wynoszącego 91.710 zł, jednakże w wyniku zaspokojenia wierzycieli ujawnionych w spisie inwentarza został on wyczerpany do kwoty 87.734,26 zł, spadkobiercy wobec pozostałych, później ujawnionych wierzycieli, w tym pozwanego odpowiadali w zakresie kwoty stanowiącej różnicę pomiędzy stanem czynnym spadku a zaspokojonymi długami spadkowymi, tj. kwoty 3.975,74 zł, nazwanej czystą masą spadkową.

Zarzut naruszenia art. 509 k.c. zdaniem Sądu Okręgowego jest nietrafny.

Nie powielając wyżej wskazanej argumentacji, należy przypomnieć, iż zawarta pomiędzy M. F. a E. F. umowa cesji wierzytelności jest ważna i skuteczna. Wierzytelność w chwili zawarcia umowy istniała i została w sposób szczegółowy, nie budzący wątpliwości oznaczona jako przedmiot umowy. Wbrew twierdzeniom pozwanego wierzytelności tej nie można określić jako nieskonkretyzowanej.

Podsumowując powyższy wywód stwierdzić należy, iż wywiedziona przez pozwanego apelacja nie zawierała zarzutów, mogących podważyć rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego, w związku z czym, jako bezzasadna, podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy rozstrzygnął w oparciu o art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 5 oraz § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tj. Dz.U. 2018 r. poz. 265 ze zm.) zasądzać od pozwanego na rzecz powoda kwotę 1.800 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego.